

Michael Watson Daniel Rosenow

Theses Aristotelicae

Rostochii: Kilius, 1650

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730215377>

Druck Freier Zugang

*RV. phil 1650
Michael Wabon
Daniel Rosnow*

THESES ARISTOTELICÆ

Quas

Suffragio Ampliss. Philosoph.

Facultatis

In Florentiss. Rostochiens. Academia

M. MICHAEL WATSONIUS,

ET

DANIEL ROSENOVIUS,

Publicæ disquisitioni exhibent.

Addiẽm Januarij

In Auditorio Majori

ROSTOCHII,

Typis NICOLAI KILII, Acad. Typogr.

M. DC. L.

Philosophiæ Inventionem genti Judaicæ adscribendam esse verisimile non est. Ægyptiis Sacerdotibus otio & ingenio præditis Mathematicæ initia debemus. Græcis ulteriorem Philosophicarum disciplinarum culturam non immeritò adjudicamus, imprimis Sapientibus & Prudentibus Viris Ionica sectæ addictis.

II. Philosophiam una communi definitione benè & juxta Dialecticæ Artis præcepta definiri posse, probabile non est. Tot dandæ sunt definitiones, quot significationes æquivocum vocabulum continet.

III. Theologiam sive Sapientiam & Philosophiam primam sibi jure meritò vindicare primorum principiorum considerationem, explicationem & probationem, doctrinam de Deo, de Ente quat. Ens est, & de aliis quæ ad cognitionem & venerationem Summi Numinis tanq. finem Philosophiæ spectant, non est quod dubitemus perpetuo.

IV. Physicam substantiam Mobilem & quæ ad illius declarationem pertinent; Mathematicam solùm abstractam à materia sensibili quantitatem contemplari dicimus.

V. Philosophiam in Contemplativam, Practicam & Effectivam dividendam esse putamus. Contemplativæ annumeramus Theologiam, Physicam & Mathematicam. Practicæ Politicam (cujus prima pars est Ethica) & Oeconomicam. Effectivæ omnes de Artibus scientias.

VI. Afferimus quod ab Aristotelis sententia discedant.

1. Qui Ens univoca & adæquata definitione describere tentant.
2. Virtutes Morales non collocant in Appetitu sensitivo hominis.
3. Definitionem Hominis Animal rationale esse putant.
4. Libros Aristotelis in Exotericos & Acroamaticos dividunt.
5. Troporum doctrinam ad Grammaticam aut Rhetoricam referant.
6. In Dialectica potius de Categoriis & Syllogismo, quàm de Problematis Accidentis, Proprij, Generis & Definitionis agendum esse statuunt.
7. Sentire, Velle, Credere non existimant esse pati.

8. Ens

8. Ens de substantia & accidente prædicari asserunt tanq. genus de speciebus, non ut æquivocum de suis diversis significatis, ut Sæuum & Medicum, de illis quæ Sana & Medica appellantur.

VII. Per inductionem probari potest Oppositorum esse eandem Scientiam; ut de Cognitione & Cognoscibili, tenebris & luce, Ente non-ente, morbo & sanitate. Et quod ejusdem sit scientiæ ac disciplinæ tractare de objecto in genere & de optima illius objecti specie. Ut de Syllogismo & de Syllogismo demonstrativo, de Ente & Deo &c.

VIII. Sensus circa contraria versari manifestum est. Si E. contraria posse agere vel pati, idem sit, quam sponte & libere agere aut pati, quod bruta, quæ dicuntur animalia, sponte & libere; non tamen ex præfessagant & patientur, non est quod pertinaciter negemus.

IX. Omnino probamus sententiam Plutarchi quando inquit: Non arbitror Platonem, Aristotelem, Socratem, de Dialectica, studio operaq; adhibitis scripsisse, de principio, fine, Diis & justiciâ dicis duntaxat gratia atq; joci. Et alibi: Aristoteles politissimus scriptor esse voluit, & quod voluit curavit, & quod curavit assequutus est.

X. Non rejicimus Fortunij Liceti (Veneti Philos. pronunciatum tale; Qui sese uni vel alteri mancipant interpreti, eos verè, ut suum illum patronum in omnibus tueantur, portentosa & ab Aristotele penitus abhorrentia placita sæpe docere necesse est; non autem illum, qui solutus & liber ex Uno Aristotele ac rei natura semper in Peripato philosophatur.

XI. Non absurdum judicabimus si quis Dialecticè asserat; Aristotelem in Philosophicis non errasse.

XII. Benè dubitare, non omnium postulare demonstrationem, propter calumnias & objectiones nonnullas non recedere à Veritate, finem Philosophiæ recte constituere, media legitima eligere & hisce similia præstare, in studio philosophico omnino utile esse censemus.

Additamenta.

1. Falsum, Sophisticum, *ἔνδοξον*, non est *παραδόξον*.
2. Syllogismus non est ratio sed oratio.
3. Dialecticæ finis non est veritas, sed opinio probabilis.
4. Laudamus Platonis dictum: Malorum causam esse ipsum DEUM

DEUM, cum bonus sit, refellendum est omnino, neq; permittendum, hoc quemquam dicere in civitate, si bonis institui legibus civitas debet, neq; insuper quemquam audire, sive ille sit junior sive Senior, sive carminibus hæc inferantur, sive soluta oratione narrentur, tanq. quæ neq; dictu sancta sunt, neq; nobis utilia, neq; inter se consona. Hinc affirmamus, Deum nullius peccati autorem esse, ne quidem per accidens.

5. Motus non est affectio corporis naturalis, quod autem ex motu Deum cognoverint Philosophi manifestè patet, si quis libb. Phys. & Metaphys. Arist. debita ratione explicaverit.

6. Quod Mundus ex naturalibus causis generationis non coeperit, rectè statuit Philosophus & h. m. Mundum æternum.

7. Ex mari omnia flumina oriri aquæ certum est, quam ex fluxu puncti fieri lineam.

8. Qui Unum univoca definitione definiendum esse autumant, unum non intelligunt, juxta Philosophum verò qui non intelligit unum, is nihil intelligit.

9. Ad Auscultationes Mirabiles spectant seqq.

1. Aristotelem antiquorum Philosophorum scripta pervertisse ac Vulcano consecrassè.
2. Aristot. se in Euripum præcipitasse
3. Septem istos Viros, qui A. M. 3310. tempore Josiæ Regis Jud. & Tarquinij Prisci Rom. vixerunt, fuisse Sapientes Græciæ.
4. Planetas Masculos, Fœminas & generis Epicœni esse.
5. Dari in Sole maculas, in Luna Montes & Valles.
6. Hirundines tempore hyberno sub aquis vivere; Pisces respirare.
7. Sensus & intellectum in Homine de nulla re aliquid certi statuere aut determinare posse.
8. Demonstrationem ocularem Loci sine locato, Corporis successivè moti in Vacuo, Luminis nulli corpori in hærentis dari.

NIHIL OMNIA.
AD UNUM OMNIA!

Prima methodo Sapienciam Primam Philosophus proponit; declaratis enim iis quæ ad Constitutionem (ut loqui amant) hujus disciplinæ pertinent; subjungit Primas Hypotheses, Primas Axiomata, Primasq; Definitiones. In omni videlicet Scientia Dianoetica talia principia præsupponenda, ponenda aut declaranda. Cumq; Theologia s. Philosophia prima speculativis scientijs præferenda sit, manifestum est, non solum utile, sed necessarium esse quò hæc scientia, omnium prima principia inquirat & confirmet. Ad hanc tanq. Architectonicam & Supremam scientiarum Dominam provocandum, quoties in alijs disciplinis inferioribus ac particularibus, Hypotheses, Axiomata, Definitiones in dubium vocantur. Ut enim Geometra non probat sua principia, sic Philosophus in particulari scientia occupatus, similis hac in parte est Geometræ aut Mathematico.

II. Prout ineptum est in omnibus disciplinis certitudinem & demonstrationem Mathematicam expetere, nec non pura Mathematica refutare velle, sic absurdum est dicere, in Theoreticis Practicis & Effectivis Philosophijs ac scientijs, Principia certa & in certo genere perfectas demonstrationes non dari. Verò enim ab simile non videtur, Omnem disciplinam Philosophicam, hypotheses, axiomata ac definitiones, ex quibus demonstrationes fiunt, sibi vendicare. Hæc demonstrat: principia bona & legitima sunt, si ex omnium primis probari possint.

III. Dantur in omni Philosophia Primæ propositiones, necessariæ & æternæ veritatis; neq; Practicam & Effectivam quis hæc excipere debet; uti iniqui sunt, qui illas scientiarum nomine indignas autumant. Sic omni temperantiæ necessario inest, ut Medium observet in illis quæ ad gustum & tactum spectant; Rosa est planta, Syllogismus est oratio, &c. Ejusmodi propositiones sunt necessariæ & veræ. Debent vero omnes propositiones veræ revocari & examinari ad illas quas tanq. omnium primas, considerat, explicat ac quantum satis est, probat Philosophus absolute dictus. Quoties E. in Disciplinarum genere Dialectico circa Orationem occupato, veræ propositiones occurrunt, & aliquid esse vel non esse per Inductionem, Syllogismum aut Enthymema colligitur, toties respiciendum est, ad prima Axiomata in Sap. prim. propositione.

IV. Simili modo si in Mathematicis aliquis neget principia, ut: Si æqualia æqualibus adjecta sint, tota esse æqualia. Totum sua parte esse majus; Illum nequeo falsitatis & absurditatis convincere, nisi adhibitis primis principiis axiom. in Metaph. propositis, dicendo, quod idem simul affirmetur & negetur, atq; sic ostensivè & per deductionem ad impossibile principia Mathematica confirmo.

V. Idem asserendum de prim. principiis Philos. practicæ, dari S. B. H. dari Civitatem s. perfectam societatem; hæc enim & similia aut vera sunt aut eorum Contradictoria erunt vera, juxta prim. & secundum princip. Axiomaticum. Et in Theoretica Philosophia, Physicæ principia; Quædam moveri; Non quodvis fieri ex quovis; vera esse deprehendet ex primis principiis, nisi statuat quædam simul vera & falsa esse. Pariter secundaria etiam principia Philosophiæ primæ probari debent & possunt ex primariis s. omnium primis, ut esse Deum, Ens immobile, aliàs Deus erit & non erit. Ens immobile erit Ens & non erit.

VI. Constat quod omnia Entia habeant principia cognoscendi, & quod ipse Deus naturali modo non nisi per principia talia innotescat; eo enim sine agendum in Metaph. de primis Hypothesibus, Axiomatibus & definitionibus, quo sciamus Deum esse primam formam, causam efficientem & finem primam. Deum esse substantiam primam, unam, æternam, optimam. Et cum hæc adeo vera sint, ut impossibile sit, in hisce mentiri aut falsa loqui sapientem, opus est ut ad Dei venerationem excitemur.

VII. Potissimum nunc quædam notabimus de Primis Definitionibus. Quando enim Hypotheses aut axiomata in aliis disciplinis sunt, confirmanda, initium fieri debet ac solet à definitionibus, ita ut definitiones in certo scientiarum genere primas manifestem ex primis absolute dictis. Demonstraturus quippe Totum esse majus sua parte, primò declaro quid totum, quid majus. Si probare velim Deum esse substantiam primam, unam, quid Unum, quid substantia sit inquirò. Tales primas vocab. Definitiones Philosophus exhibere voluit delineando varias vocab. significationes in Libro quinto Metaph.

VIII. Cum autem quisq; de Doctore suo optima quæq; sentire debeat, ne rationum os for evadat, quemadmodum nonnulli hominum, osiores fiunt, certi sumus Aristotelem, optimè voluisse ac potuisse nobis aperire genuinas vocab. significationes ac Definitiones. Nullo modo

E. Lepo

E. seponamus hic Philosophum, aut vano voto optemus quò vocabula ab æquivocationibus liberentur. Sed oportet discere, quemadmodum se habeant, aut optimam atq; tutissimam humanarum rationum eligere, qua quis tanq; rate vehatur, atq; ita procellas pertranseat, si nequeat firmiori quòdam vehiculo, vel divino aliquo verbo tutius ac minori cum periculo tranare. ut Plato loquitur. Hisce seqq. annectimus.

1. Valde nobis placent verba Conringij dicentis: An quisquam reliquit nobis, quod cum quinto Transnaturalis Philosophiæ volumine mereatur comparari. Enim vero quoties istam Aristotelis curam specto, vix persuadere mihi possum alteri negotio vacare illum potuisse; ita quippe huic rei studuit, ut uni illi omnem vitam tribuisse, videri possit. Cum illis autem non facimus, qui ex hoc libro integram Philosophiam primam declarare discipiunt, aut præter vocab. horum declarationes in Metaph. nihil promunt, nisi quod ingenium, in novis subinde ac barbaris vocabulis detegendis exerant & macerent.

2. Prout nimis generale pronunciatum est, contra negantem Principia non esse disputandum, cum falsa & per inductionem minus probata principia omnino repudianda veniant, & genuina cujusq; scientiæ particularis principia, ex omnium primis sint Confirmanda contra protervum adversarium; sic nimis servile est, unicuiq; absq; arte & pro lubitu vocabula & distinctiones fingenti credere. Cum potius Platonis istud observandum: Quidam inquit, de veritate nominum judicantes, quemadmodum Tragicæ commentitijs machinamentis ad Deos confugiunt, sic ocysus rem expediunt, dum tergiversationibus utuntur, insolentia ridiculaq; proferunt, rectamq; nominū rationem ignorant. Nominandum enim ea ratione, quam rerum ipsarum natura postulat, non autem pro nostræ voluntatis arbitrio. Loquendum cum Vulgo & usitatavocabula etiam in Philos. retinenda, missis nugigerulis ac barbaris terminis.

IX. Merito initium Explicationum ambiguum vocab. sumendum est ab illis, quæ pertinent ad Principiorum Sap. Primæ declarationem, ut sunt Princip. Caus. Elem. Natur. Necessar & ad illa progrediend. quæ Objectum ejus explicant. ut Unum, Ens, Substant. post de affectionibus & requisitis Objecti ut Eod. diverso, Potent. Actu &c. Metaphysici autem muneris maxime est de Principio & Causa agere, cum maxime principia & causas contempletur, licet & reliquæ disciplinæ de ijs tra-

ent. Dissentiunt vero à Philosopho & verò qui Causam & Principium tanq. Affectiones Entis adducunt, unam, generalem, Metaphoricam ac ambiguum utriusq; vocab. definitionem tradunt, putantve Principium & Causam tanq. latius & strictius differre, neq; tot ac iisdem modis utrumq; dici. Loquimur hic ex mente Aristotelis & de illis quæ philosophicè cognoscere & declarare aliquis posset.

X. Notum est Vocab; Princip. & Causæ sex definitiones s. significationes obtinere. Neq; existimandum quod una sit definitio, quando Principium dicitur primum unde aliquid est, fit aut cognoscitur. Sed hoc pronunciatum tres insinuat definitiones. Deinde Esse per decem præducendi genera obtinet, Fieri totidem ferè modis dicitur. Cognosci etiam æquivocum est cum sensu & intell. &c. aliquid cognoscamus. Primum dicitur id quod simpliciter vel in certo genere tale est, quod est ante reliqua vel absolute vel habito certo respectu; Unde quoq; sumitur varijs modis. Ideoq; cum singula verba hujus pronunciatum sint ambigua, non poterit illud esse una quædam generalis definitio Principij

XI. Significat PRINCIPIMUM & CAUSA 1. illud rei unde aliquid primò movetur, non tantum unde aliquid per viam primò movetur, ita viæ principium est terminus à quo incipit iter facturus, homo est principium quando homo generatur. Contraria & privatio sunt principia rerum generabilium. 2. Unde aliquid fit optimè s. pulcherrime. Doctrina de S. B. H. de primis locietatibus sunt principia, unde aliquid optimè discere potest Politicam. Novisse quid locus non sit, est principium unde optimè quid Locus sit cognoscimus. 3. ex quo primo aliquid fit ita, ut sit in re, quæ inde facta est; Ita Carina est principium navis. Cor vel analogum cordi principium animalium. Materia prima s. primum subiectum est principium rerù generabilium. 4. primum unde aliquid fit ut non insit ei quod factum est. ut Maledicta sunt principia pugnæ, pater & mater liberorum. 5. primum ex cuius præelectione & deliberato consilio s. instinctu quædam fiunt s. moventur quæ moventur. ut architectus qui manuum ministerio non utitur, sed utentibus præest, qui imperat alijs. Rex s. Magistratus sunt actionum Civilium principia, quando juxta Consilia & placita eorù Cives agunt ac moventur. 6. primum unde res fit nota. ut hypotheses, axiomata, definitiones sunt principia disciplinarum, quæ sunt vera, falsa autem non sunt principia, cum ex ijs res non cognoscantur. Omnium autem prima demonstrationù Principia & quæ

quæ sunt in certo scientiarū genere prima, verè dicuntur principia, modo genuina & æterna ratione connexionis ac Veritatis sint.

11. Hæ ferè sunt primæ definitiones ac variæ significationes Principij ex quibus colligimus; quod I, Natura, Elementum, Forma, Materia, Efficiens, Finis, Privatio rectè dicantur principia, sed diversimodè; uti sunt principia interna & externa, generationis, compositionis, per se, per accidens. Natura est principium Motus internum rerum generabilium. Forma & materia componunt ac constituunt rem generationi & corrupt. obnoxiam. Privatio necessario ad generationem rei requiritur, tanquam principium, sic aurora diei, ignorantia scientiæ, fatiga panis, bonum & malum appetitûs, deliberatio, phantasia, sensus, appetitus sunt principia actionum & passionum in animalibus.

2. Tot modis dicatur Causa αἰτιῶν quot Principium δεχθῆ & hinc omnes Causæ sunt principia & vicissim. Hoc obtinet maxime in iis quæ Philosophicæ considerationis esse possunt & solent. Unum ex altero sequitur; ἀγῶν tantum differunt. Per inductionem vero considerandum, quomodo Causæ sibi invicem sint causæ, ut eruditio diligentia, diligentia eruditionis &c. quod una res multas causas per se ac per accidens simul habere possit. Quod Idem sit Causa contrariorum, ut sol caloris & frigoris. Vane quidam hinc conclud. Deū esse causam Mali.

3. Partes quæ constituunt, Totum ad Causam Materialem, Totum, Species, Compositio ad Formalem referuntur. Bonum s. verum s. apprens, finis est qui movere dicitur Metaphorice. Calor in semine est causa efficiens plantæ, animalis.

4. Causæ singulares & actu cum effectu simul sunt & non sunt; Causæ secundum potentiam non item. Statuarius hic cum hac statua, architectus cum domo, semen cum planta.

5. Ad Causam per Accidens refertur Fortuna & Casus. Fortuna tribuitur hominibus deliberandi facultate præditis, qui finem cognoscere & de Medijs actionum suarum consulere queunt. Casus latius patet, competit in infantibus, pueris, animalibus alijs, lapidibus &c.

6. Plato inquit: quæcunq; rem ipsam non fabricant, sed fabricantibus organa subministrant, quibus absentibus institutum opus nequam perficeretur, eas causas adjuvantes nominamus, eas autem ipsas quæ principaliter faciunt, causas appellamus. Non vero opus est, ut ex his & similibus inferamus: Causam esse semper effectum præstantio.

stantiorem, Instrumentales causas non agere s̄ efficere nisi eleventur virtute causæ efficientis. Nihil esse in effectu, quod non antea etiam actu fuerit in causa. Quod quis non habet, alteri dare non potest. Talia enim pronuntiata per inductionem sumpta & confirmata non sunt; ideoq; tanq. universaliter vera sine limitatione & debita explanatione, admittenda haut veniunt.

7. Solet fieri ut inter effectum s̄. finem & causam efficientem multa intercedant quæ partim opera, partim instrumenta sunt ac pertinent ad finem. Inde Finis est prima & summa inter causas; Finis est causa omnium quæ sunt ad finem; ut domus est finis ædificatoris; hęc multa intercedunt; ut compositio lignorum, præparatio calcis, lapidum, partium singularium fabricatio, hæc sunt opera, adhibentur mallei, ferræ, scalæ &c. quæ sunt instrumenta. Sanitas est finis Medici, dum Medicus ad istum finem operatur, interveniunt exsiccatio, purgatio corporis, quæ sunt opera, clisteres item & organa alia.
8. Alio modo ac sine de Principijs ac Causis agit Philosophus primus, ut variashor. vocab. significationes monstret & prima principia ac Causas primas explicet. alio modo Physicus, ut principia substantiæ mobilis corruptibilis & Incorruptibilis, generationis, compositionis & Motus declaret. Alia ratione Mathematicus, qui definitiones loco Causæ cur sit adhibet: & prout in alijs disciplinis Practicis & Effectivis dantur demonstrationes, sic quod in his principia & causæ, ex quibus illæ fiant occurrant, necessum est statvere.
9. Maximè Causa est ex quo in existente aliquid fit. ut ex ære fit statua ænea. & metallum est causa statuæ æneæ; sic etiam Causa dicitur Species rei s̄ exemplar, h. m. causa sensibilis & intelligibilis est. Materia prima ita non est causa ut sit sensibilis species.

XIII. ELEMENTI significationes sunt. sumitur pro eo ex quo primò in existente & secundum speciem indivisibili aliquid componitur & in quod ultimò compositum resolvitur. In esse debet elementum in re composita actu vel potentia; dividi non debet in alia specie diversa. ita literæ sunt elementa vocum compositarum. ita prima corpora naturalia s̄ primæ substantiæ mobiles corruptibiles, ignis aer &c. sunt elementa reliquarum substantiarum generabilium. Et maxime quat. considerantur ut generabilia, dicendum, quod eorum Materia & forma maxime & primò appellentur elementa. 2. sumitur Metaphorice pro eo quod

quod parvum, simplex, indivisibile est, modò sit primum ex quo aliquid constat, divisio enim cujusq; sit usq; ad elementa. ut Civitas in vicos & pagos; Vicus in domos; domus in tres societates primas; illæ societates sunt elementa Civitatis, ita si obulus nequeat amplius dividi, sed sit primû in genere numerû, obulus erit elementum. Ligna & lapides sunt elementa ædificij; prima longitudo ut digiti potest esse elementû longitudinû. Hinc Elementa sunt Universalia ut genera, & decem summa rerum genera, & quia genera magis sunt universalia quam differentia, magis quoque sunt elementa. Cui enim inest differentia ei etiam genus, sed non vicissim. Deinde in omnibus disciplinis dantur elementa cognitionis, inde primæ definitiones, hypotheses, axiomata in Mathem. ut proponuntur ab Evclide sunt elementa, ad quæ fiunt resolutiones aliarum demonstrationum in Mathem. & potissimum primæ definitiones, hypotheses & axiom. in Metaphyl. Aristot. proposita, sunt elementa omnium demonstrationum. Quod si quis heic contendere velit 1. de eo quod non in omnibus disciplinis dentur talia elementa. 2. quod non omnes syllogismi ex quibus fiunt demonstrationes tribus terminis constant 3. quod non detur una propositio immediata in quovis genere scientiarum. 4. quod primus Syllogismus in disciplina quadam qui monstrat Cur sit, non sit fundamentum istius disciplinæ. 5. quod Sal Sulphur possint esse elementa prima rerû generabilium 6. quod quatuor elementa ut pura sunt, non sint principia generationis, aut alterari, transmutariq; queant; illum remittimus ad Analyticam & Physicam, & ne inductiones sine instantia neget suademus, si bene de his & similibus dubitet, poterit solutionem dubiorum ex illis disciplinis obtinere. Sciendum quoq; omnia elementa esse principia, sed non contra. Causa efficiens elementum non dicitur neq; finis.

XIV. NATURÆ vocab. minus latè patet quam vocabulum Elementi. Elementum tribuitur rebus motum non habentibus ut elementa doctrinæ physicæ, religionis &c. dantur, sed Natura significat 1. viventium generationem & sic est via ad naturam; ut sanatio via ad sanitatem. ita natura edit ramos, folia, radices in arboribus. 2. id ex quo primo in existente aliquid generatur; ita Materia, primum generationis subiectum dicitur natura 3. principium & causa motus & quietis in rebus generabilibus. 4. ex quo aliquid est seu fit ut ex inordinato ordinatû, ex cera conus ex ligno lignea, ex lapidib. lapidea fiunt. 5. Natura dicitur substantia rectis & sic forma maxime dicitur Natura 6. Materia prima quæ vel ab-

B

solute

solute vel in certo genere prima dicitur, Natura appellada, ut statua æneæ natura est aer aqua terra & horum Materia. sanguinis natura est aliquid terreæ, æreæ & aqueæ sortis. 7. Metaphoricè omnis substantia naturam habere dicitur, ipsa etiam artificialia. Nota; ut prima sapientia, Philosophia, & propriè dicta Philosophia idem sunt, sic prima Natura, Natura & propriè dicta natura idem sunt quæ competit rebus mobilibus generationi & corruptioni obnoxij, & ad hanc significationem tanq. primariam reliquæ referuntur.

XV. NECESSARIUM sumitur 1. pro eo sine quo non contingit vivere tanq. causa; sine quo res esse nequit. ut respirare, nutrimentum capere sunt necessaria animalibus, quæ respiracione cibo & potu indigent. 2. sine quo bene s. bonam esse non licet, sine quo res fieri ac comparari nequit. ut sine tempore, experientia, crebro exercitio, prudentem, artificem esse non contingit. Sine sanitate, opibus virtute, non licet beatè vivere. 3. sine quo malum avertere ac declinare aliquis non potest s. sine quo non contingit liberari à malo. ita pharmaca, inedia, famēs, fuga sunt necessaria ne in morbum & periculum quis incidat vel ut ab illis malis liberetur. 4. Necessarium ponitur tanq. finis rei & quæ ad illum obtinendum spectant. ut lignum secetur adsit ferra, illa dura & hinc ferrea esse debet. dentes sint duri ut cibum conterant & hinc sint terreæ sortis; 5. Violentum & vis dicuntur necessaria. ut quod præter proæresin & appetitum est, quod contra naturalem motum, sic unus appetitus agit contra alterum. Hinc Necessarium Violentum vel absolute tale vel mixtum oritur. 6. Quod aliter se habere non potest. necessum est rosam esse plantam. justitiam esse Virtutem; Deum esse justum, principium & finem rerū omnium. 7. quod demonstratū est optima ratione.

XVI. Hinc notanda sunt seqq. 1. Datur Necessarium absolute & ex hypothesi idq; ferè per omnes Necessarij significationes obtinet. 2. Violentum Necessarium ab interno vel externo principio originem habere poterit & cum tristitia conjunctum est, quando animalibus tribuitur. 3. juxta illam significationem Necessarij, qua denotatur id, quod se aliter habere non potest, reliquæ penè omnia dicuntur necessaria. ita quædam facere, pati, fieri contra voluntatem, ac naturæ imperium, necessum est. respiratio necessaria est animalibus vivis pulmones habentibus. 4. Lapis ex necessitate sursum & deorsum fertur sed non ob eandem necessitatem. 5. Datur utile necessarium sine quo bonum consequi non possumus, ut
bibere

bibere propter sitim. & utile non necessarium, ut vinum bibere propter sitim. Hoc ex hypothesi sæpe necessarium fieri potest 6. Quædam propter causam sunt necessaria, quædam causa sunt, propter quam alia sunt necessaria. ita Conclusio & propositiones in Syllogism. demonstrati vis. 7. quod est maxime simplex maxime dicitur necessarium & tale esse debet ex quo primæ demonstrationes fieri debent. Et h. m. Deus est maxime simplex sine ulla compositione, & necessarium, in quo nihil contingens, violentum aut contra naturam. Ad Deum E. ultimo omnia referenda. 8. Necessitas in disciplinis similis est illi quæ est in Naturalibus.

XVII. UNUM non est una definitione declarandum, neq; statuendum omne Ens esse unum & omne Unum esse Ens neq; hæc unq. pro Synonymis habuit Philosophus, licet sæpe hæc vocab. conjungat & quod latissime per omnia prædicandi genera se extendant non uno in loco doceat. Sumitur autem Unum 1. pro eo quod est per Accidens tale, & hoc varium est, prout vel Substantiæ conjunguntur plura accidentia, vel accidens accidentij accidit. Accidens accidit alteri ut album Musico, vel ut Musicum homini. ita Homerus & Poeta, Aristoteles & Philosophus sunt unum 2. quod est per se Unum, hoc autem varium est 1. quod est Continuum s. per artem s. per naturam. ita Una mensa s. æfferes glutine coherentes. ita animalium partes coherentes unum sunt. Quando E. quanta se invicem tangunt & secundum contactum unum fiunt, Continua dicuntur, si uno indivisibili motu moveri possint, hoc fieri potest naturali conjunctione, vinculo, filo, nexu, implicatione, sutura, mixtione appositione, coordinatione, clavo, insitione. Ex his illa magis dicuntur Continua & Unum quæ flexionem non habent, ut linea magis quam triangulum, tibia quam pes animalis, arida quam liquida. 2. Unum per se dicuntur quæ eandem formam habent, quæ sunt ejusdem speciei, ut omnia Vina. omnis aqua. omnes liquores. 3. quorum genus est Unum etiam si differentiæ sint diversæ ut homo, leo, canis, ursus. 4. quæ definitione s. oratione essentiam declarante conveniunt, ut ensis gladius 5. quæ uno modo & tempore intelliguntur, ut si cognoscam Medicum, quod albus, Pater, Dominus sit &c. Tali modo certum est quod Unum dicatur per omnia prædicandi genera.

XVIII. Præterea notum sit quod Unum Numero dicatur singulare quod eandem Numero materiam habet. Unum specie quod eandem definitionem habet, Unum genere ut omnes plantæ. Unum analogia

quæ infimilitudine conveniunt ut vespera & senectus. 2. Quæ genere Unum, etiam analogia unum sunt, quæ Numero etiam specie. sed non reciprocè. 3. Unum est principium cognoscibilis circa Unumquodq; ita Unitas, punctum, quia indivisibilia maxime sunt Unum & Mensura. 4. Ex unius definitionibus & significationibus quomodo Multum se habeat cognoscimus.

XIX. ENS varijs modis dicitur neq; propter univocationem quamdam omnia quæ hoc nomine veniunt appellanda sunt. Habet se hoc vocabulum ut Sanum & Medicum, quæ de Multis sanis & Medicis diversissimam Naturam obtinentibus dicuntur, neq; fieri potest ut unus conceptus benè se habens heic attendatur. Deinde datur Ens per Accidens & per se. Ens per Accidens dicitur 1. quando duo vel plura accidentia uni competunt ut flavum, dulce liquidum melli. 2. cum accidens prædicatur de Ente s. quando ab accidentibus denominatur Ens ut à nigredine, arte Musica &c. 3. quando substantia & accidentia uni videntur in esse & adesse ut Musicum & hominem esse dicimus de Paulo. sic Musicus ædificat, studiosus ægrotat, Professor curat. Hæc ratione Esse est accidere ut Professor est Medicus i. e. accidit ut Professor sit Medicus. Sic Est homo cui in est quod sit Musicus, de quo Musico (illud) homo prædicatur. Ens autem Per Se tot modis sumitur, quot genera prædicandi dantur. Hinc quædam dicuntur Entia quia *ἔστι* significant ut substantia. DEUS, homo; quædam quia quale ut Color, calor, quædam quantum ut Corpus, magnum parvum. sic in alijs. Ens igitur per se h. m. decem definitiones & significationes habet. ita sentiens, convalescens, redit, sive homo sentit, convalescit, redit dicimus &c. Deinde in propositionibus Ens significat id quod verum est, s. Esse significat verum esse, non-Ens non esse, s. falsum. ut Deus Ens justum, æternum optimum h. e. verum est Deum esse justum. Homo non est lapis i. e. falsum est hominem esse lapidem, sic verum s. vivum hominem Ens; pictum s. fictum hominem non-ens appellamus, Ulterius quod potentia est, dicitur Ens, hinc possibile dicitur verum, impossibile falsum absurdum & Non Ens. Et Ens dicimus esse actu vel potentia ut sciens qui scientiam habet & qui illa utitur. Quiescens quod potest quiescere & quod actu quiescit. Præterea toties adducit Philosophus varias significationes Entis, ut mirum sit, illos, qui ejus interpretes audire volunt, contrarium docere potuisse; dum de uno conceptu generali, abstracto, definitione una, multum curæ susce-

fufceperunt. Nos nemini hęc dicam ſcribimus; exiſtimamus tamen facili negotio, in illam ſententiam devenire poſſe Philoſophiæ Ariſtotelicæ Cultorem, Ens non eſſe una definitione deſcribendum. Reliqua quæ de Entis definitionibus & ſignificationibus aſſerenda ſunt, merito cum Philoſopho ad alios libb. rejicimus.

XX. SUBSTANTIA aliquot modis ſumitur 1. denotat ſimplicia quæ motus principium in ſe habent, ut principia rerum generabilium ſ. Elementa, ignis, ær, aqua, terra. Et antiqui quidam Philoſophi putarunt Ens & ſubſtantiam eſſe corpora. 2. composita ſ. mixta quæ non ſunt corpora ſed corpora habent, ut animalia, plantæ. Hinc ſubſtantia mobile ſimplicis & mixta, deinde & generabilis & ingenerabilis, earundemq; partes, ſubſtantia appellatur. Putamus quod per *δαίμονια* intelligat Philoſophus cælum, ſtellas, animam humanam ſ. intellectum, quæ excellentia & extra communem generabilium ſortem poſita eſſe certum eſt. Neq; opus eſt ut Dæmones ſ. Genios, genere animalia, animo paſſiva, mente rationalia hic explicemus ex mente Platonis cum Apulejo & aliis. 3. principia quæ perfectas ſubſtantias conſtituunt ut iis inſunt, ſubſtantia appellatur: ita Materia & forma rerum generabilium & principia Motus in rebus generationi non obnoxiiς *ἑοίαι* appellatur. Sic Vita in Animabilibus & plantis dicitur ſubſtantia. 4. partes quæ ita inſunt ut *τὸ τί ἐστίν* rerum declarent, quibus læſis ac pereuntibus compositum ſ. totum interit, ſubſtantia dicuntur. Ut Cor in animalibus ſanguine præditis. Sic ſanguine effuſo perit animal; non quaſi in ipſo ſanguine ſit vita, aut q. ſanguis ſit vehiculum vitæ, ſed quia deficiente nutrimento deficit animal & vivere deſinit. Ita juxta Pythagor. & Plat. numeri & res Mathematicæ, ſunt ſubſtantia, cum numero ſublato, ſuperficies, lineæ, corpora tolluntur. 5. quod rei eſſentiam continet & explicat. Ideoq; *τὸ τί ἦν εἶναι* rei eſt ſubſtantia, Et *τὸ τί ἐστίν*, *τὸ τί ἦν εἶναι* & *ὁ λόγος* primæ & absolute dictæ ſubſtantia competunt. Hinc ſubſtantia dicitur de ultimo ſubjecto, ſ. de ſubjecto ſingulari quod ex ultima materia conſtat, nec de aliquo dicitur. Et de eo quod largitur quid ſit eſſe rebus. In de Forma eſt *ἑοίαι* eſt cauſa cur res ſit. Ex rationibus namq; ſubſtantia ſunt, *τὸ τί ἦν εἶναι*, καὶ *τὸ ἰσωνείμρον*.

XXI. Cum ſubſtantia ratione maximè quædam Eadem, quædam Diſerſa, differentia aut ſimilia dicantur, quot ſignificationes & definitiones hæc obtineant inquirendum, EADEM appellantur quæ vel

per se vel per Accidens talia sunt. Per accidens, quando Substantia cum accidentibus esse dicitur idem ut & Musicus Poëta albus i. e. est homo s. Substantia cui accidit esse Music. Poët. album & hæc eadem sunt. 2. quando accidentia cū substantia esse dicuntur, ut est albus eruditus homo. i. e. album, erudit. accidit ei, quod est homo, qui per se est, 3. quando accidens cum accidente in eadem substantia esse dicuntur, est pius Medicus, & Musicus eruditus. i. e. est homo cui accidit esse pius, Musicum, erudit. Medic. Ex huiusmodi quæ sunt per Accidens Eadem, Universales propositiones fieri nequeunt, quia maximā partem sunt singularia. Non dico Omnem hominem esse Musicum. Omnem Socratem esse philosophum aut contra. Per se autem Eadem dicuntur prout illa quæ per se Unum. Eadem Numero quorum Materia sensibilis una est, quæ idem genus, eandem speciem, *ἑσίας* s. substantiam obrinent. Interdum Eadem Numero differunt *λόγῳ* ratione. Ut Scala qua descendimus & ascendimus. Via quæ Rostochio Wismariam & quæ Wismaria Rostochium ducit. Specie eadem, eandem definitionem habent quæ quat. eandem indivisam materiam obtinent numero quoq; sunt eadem. Ut partes aquæ conjunctim sumptæ nec specie nec numro differunt; ratione *ἑσίας* s. substantiæ maximè Eadem esse dicuntur Individua singularia *ἀπὸ αὐτῶ πάντων.*

XXII. DIVERSA tot modis dicuntur quot Eadem. Diversa per se sunt quorum materia, *λόγῳ τῆς ἑσίας* alia atq; alia &c. Per Accidens diversa quæ opponuntur iisdem per accidens. Non sunt Synonyma Diversa *ἕνεκα* & Differentia *διὰ φερα*. Sub diversis continentur Differentia; Omnia differentia sunt diversa, non vero vicissim nisi abusive loqui velimus. Differentia sunt quæ licet genere, specie aut analogia convenient Numero non sunt idem. Neq; opus est Varietatem Lætionum ac Interpretum hic adducamus, cum ex ipso Philosopho discrimen Diversorum & differentium sat manifestum sit. His coherent Similia quæ numero vel specie eadem qualitates habent juxta quas sunt alterationes. Amantes, studentes, morbo laborantes similes sunt quia pallidi. Item Iracundi, & amantes. Vina eundem Colorem, saporem, odorem habentia sunt similia; piper est similis igni.

XXIII. OPPOSITA quatuor ut notum est, modis se habent; dantur enim Contrariè, Contradictoriè, relativè & privativè opposita.

Hinc

Hinc principia generabilium sunt contraria, non enim sufficit ut diversa sint, & termini mutationum esse possunt oppositi. Deinde secundum se sunt Opposita quæ in uno subiecto simul esse nequeunt, aut quæ ex oppositis constant, ut intermedia referuntur ad utrumq; contrariorum, ut tepidum; intermedij colores. Quæ enim naturâ sunt, fieri solent ex contrarijs aut intermedijs. Ulterius Contraria per se sunt, quæ genere differunt eidemq; subiecto eodem modo inesse ac adesse nequeunt, ut agere & pati: quæ genere conveniunt sed differentijs distinguntur ut album nigrum sub genere coloris. Virtus & vitium sunt habitus: quæ in eodem subiecto capaci esse possunt ut sanum & ægrum in animali, eruditum & rudem in homine: quæ ad eandem potentiam & facultatem spectant. Ita ad potentiam sentiendi contraria spectant ut potentia videnti & visus circa album & nigrum, audiendi circa Contrarios sonos, gustus circa amarum & dulce. Scientia contraria speculatur, de luce & tenebris, Ente & principijs entis, albo nigro, &c. in iisdem disciplinis agendum. Duæ etiam sunt Artes quæ contraria possunt Syllogismo concludere Rhetorica & Dialectica. non tamen putandum est quod vocabulum Artium specialiter talem disciplinam noveret vel quod concludere specialiter sumatur pro contraria concludere. Ita Dialectica refutare & probare, Rhetorica laudare & vituperare docet.

XXIV. Quæ toto genere diversa sunt dicuntur Opposita ut Ens non - Ens. nec non illa quæ aliquo modo genus aliud obtinent, vel quæ sub eodem genere differunt. Specie enim diversa sunt quæ cum sint ejusdem generis, non sunt subalterna; quæ sub eodem genere collocata, specificas differentias agnoscunt & quæ quoad *ἕξιαν* s. substantiam contrarietatem habent. Unde Contrarietas quæ est in ratione s. definitione essentiam rei declarante, specificam differentiam facit, non illa quæ cum materia coassumitur. Quodq; varijs modis se habeant Contraria, inde constat, cum ignis & aqua dicantur Contraria quia formis contrarijs sunt prædita. Materia prima s. commune elementorum subiectum contraria suscipere potest, illa quæ contraria agunt, patiuntur, privationes, habitus, contrarij nomine appellantur. In his Contrariorum definitionibus & acceptionibus ad Entis & Unius declarationes attendendum. Neq; ex inaccurate, dubio aut suppositio libro Categoriarum asserendum; substantiis nihil esse Contrarium; elementa & illorum formæ sibi invicem sunt contraria. Homo & equus sunt contraria. Alias substantia

tia subjectum contrariorum est, & maximè dictæ substantiæ DEO, nihil est contrarium. Omnes autem differentiæ sub aliquo genere maximè distantes, sunt Contrariæ, formæ elementorum sunt Contrariæ, quia idem subjectum, cui vicissim in sunt & cujus ratione maximè distant, habent: & ratione formarum Contrariarum ipsæ substantiæ compositæ, contrariæ appellantur.

XXV. PRIORA & POSTERIORA varias definitiones & significationes obtinent. Prius dicitur primum principium à quo reliqua omnia quæ ad certum genus spectant q. dependent, siue quod magis propinquum est determinato cuidam ac notiori principio quam alterum, poterit autem fieri ut illud principium sit simpliciter à natura definitum, siue alio modo in respectu ad certum locum. Nam illa quæ medio mundi centro s. terræ sunt propinquiora, aut quæ Cælo, ultimo loci termino sunt propinq. Priora etiam appellantur. Constat enim quod mobilia secundum gravitatem & levitatem sint in loco, & quando sunt propinquiora loco à natura determinato tum priora esse dicuntur alijs quæ ab illo sunt remotiora ut quando gravia terræ, levia Cælo propinq. sunt. Locus enim omnium est supremi Cæli superficies Concava & centrum Universi. Deinde & illud prius dicitur quod alio quodam loco est propinq. in respectu ad aliud. 2. ratione temporis in præteritis illa priora sunt, quæ à præsentis sunt remotiora ut bellum Gothorum bello Britannorum in futuris quæ præsentis sunt propinquiora, ut festum Paschatos prius est festo Pentecost. respectu diei Parasce. 3. ratione Motus & actionum, quædam alijs priora dicuntur quæ principio Motus. s. causæ Unde est motus sunt propinq. ut puer prior Viro, pullus gallo, ovum pullo.

XXVI. Quædam alijs Priora dicuntur ratione eminentiæ & potentiæ ut primarius Civis in Rep. Rex in regno. Dux belli in militia; ad cujus electionem & arbitrium moventur reliqui. Quædam ratione methodi & ordinis priora sunt: ut elementa in singulis disciplinis sunt priora. sicutiam, quod ab illo, à quo numeratur initium rei vel actionis proximum est, dicitur prius, ita in Choreis qui secundum locum à præfule obtinet, prior est tertio. Quædam etiam dicuntur priora Cognitione quæ præ cæteris cognoscuntur & alia nota reddunt. Illa se habent duplici modo; est enim aliquid Notius Natura vel Nobis, siue Notius simpliciter aut secundum nos. Natura notius est id quod simplex & ratione prius est. Unde ratione & simpliciter prima dicuntur Natura & essentia priora

priora, quæ prius ab intellectu cognoscuntur, qualia sunt communia, & quæ essentiam rei declarant. Nobis notiora sunt, quæ sensibus magis sunt obvia, ut singularia quæ varia esse possunt, alia pueris, alia Viris &c. notiora. & sic secundum sensum notiora sunt singularia, partes, secundum intellectum universalia & totum. Nec non illa dicuntur esse priora secundum naturam, quæ ita sunt comparata, ut ijs sublatis reliqua tollantur, quæ esse possunt sine alijs, cum tamen alia sine illis esse non possint. ita duo esse possunt sine tribus, sed tria sine duobus non. ita substantia prior accidentibus, genus specie, partes toto. Alia ratione hæc se habent secundum potentiam & alia secundum actum considerata, secundum potentiam pars prior toto, secundum actum totum prius parte. Si autem heic quis velit determinare quodnam sit primum Cognitum ratione nostri & illud dicat Ens; videat ne contra veritatem de incertis aliquid determinare præsumat.

XXVII. POTENTIÆ vocabulum Una definitione declarandum non est. Sed 1. significat principium Mutationis vel motus in alio quod est aliud. Mutari dicitur quod jam aliter se habet quam antea. Potentia calefaciendi aquam quæ est in igne, sutor potentiam calceos faciendi. Medicus curandi habet. Illæ potentix sunt principia mutationis in alijs, ut in corio, in ægroto. Quando Medicus à se ipso curatur non facit Medicus hoc, quatenus est talis, sed quæ ægrotus. Igitur ars medica & ejusmodi principia motus in alijs alia, sunt Potentix activæ. Huic Potentix opponitur Impotentia, quæ est carentia principij transmutationis vel motus in alio quod est aliud, ut qui artem Medicam non didicit habet *ἀδυναμίαν* sanandi. In Aqua frigida est Impotentia calefaciendi. 2. Potentia denotat principium motus vel mutationis ab alio, & hæc est potentia passiva, ut Aqua habet potentiam qua potest calefieri ab alio videlicet igne. In corio est potentia passiva ab alio s. Sutore. Huic potentix opponitur Impotentia *ἀδυναμία* quæ est Carentia transmutationis ab alio, ut in igne qua possit frigeferi, in lapidibus qua possint sanari.

XXVIII. Tertio Potentia dicitur principium per quod aliquis s. aliquid potest bene, commode, egregie præstare & quod sibi proposuit efficere. Qui non potest bene & expedite illa facere, habet *ἀδυναμίαν* ut qui potest bene scribere, cuerere, canere illum dicimus posse, qui non potest expedite canere disputare, illum dicimus non posse. Sic etiam quod habet principium secundum quod potest commode moveri vel

C

mutari

mutari dicitur posse. & non posse contra. Ita de materiâ ex quâ non bene fieri potest calcæus, vestis, dicimus quod non possit inde fieri. 4. Potentia est habitus secundum quem aliquid tale est ut non patiatut vel non facile patiatut aut mutetur in deterius. *Adversaria* est quando aliquid facile mutatur in deterius. ita Potens & posse dicitur quod non potest cale fieri, frangi, corrumpi. hæc potentia quidem negativè effertur, sed infert aliquid positivum; quando aliquid non quidem agendo, sed non admittendo, talem potentiam exerit. Ita Continentia & tolerantia instructi non admittunt ut corrumpantur & plus justo patiantur ab affectibus; quemadmodum. Incontinentia, mollities similis est impotentie qua aliquid facile comburitur, frangitur.

XXIX. Ideoq; secundum Potentiam *Possibile* est 1. quod Movere potest 2. quod ab alio moveri potest ut instrumentis 3. quod in aliud transmutari potest, propter dispositionem vel privationem quam habet. Similiter *Posse* dicitur juxta potentiam activam & passivam. ut qui habet potentiam bene jocandi dicitur posse jocari. ex ligno & lapidibus fieri potest domus. Deinde posse dicitur de illo per quod, aliud motus & mutationis principium habet in alio. ut serra dicitur posse secare lignum, penna scribere, fistula canere, quia alius habet potentiam secandi per serram &c. Sic etiam posse dicitur quodcumq; habitum quendam habet juxta quem non corrumpitur, frangitur aut non facile in deterius mutatur. ut durum non potest frangi. Dicimus etiam quod ligna serra non possit secare lignum; quod molle non possit resistere tactui. Ulterius & illud dicitur *Possibile* quod ita falsum est, ut Verum esse possit, ut hunc hominem jam ambulare falsum est, sed quia verum esse potest dicitur possibile: Et quod Necessariû est ut Deum esse Veram; hominem animal dicitur possibile. Nec non quod falsum esse potest licet jam verum sit, ut jam disputare potest esse fallum, sed quia nunc verum est dicitur possibile. *Impossibile* vero appellatur falsum, quod nunquam potest esse verum ut hominem esse lapidem. quod non facile, bene & commode esse potest dicitur impossibile, ut difficile. Possibili necessario opponitur Contingens. Possibili contingenti opponitur Impossibile Contingens. Datur etiam possibile quod verum esse potest & hoc Metaphorice tale dicitur, ut in Geometria si quis Quadraturam Circuli possibilem dicat. Præcipua autem significatio potentie & possibile est illa, quæ sumitur pro principio mutationis & motus in alio. ut E. qui bene potest

potest etiam posse dicitur sed non viceversa, sic etiam potentia ut est principium mutationis in alio, alias includit, sed tamen non omni potentia tribuenda & applicanda. potentia contemplandi, potentia quæ ignis sursum ferrur non sunt tales potentia. Natura est principium mutationis & motus à se ipso. Alias quando Potentia alia dicitur Rationalis libera quæ potest contraria & Irrationalis contra, putamus quod bruta quæ dicuntur animalia, quæ secundum appetitum sensitivum propter finem moveat omnino potentiam rationalem & liberam habeant. Irrationalis autem potentia hoc modo competit inanimatis, ut igni qui non potest frigidificare, &c.

XXX. Quando Potentia Actus opponitur, notandum quod quid actus sit definiti nequeat, sed illud per exempla analogica cognoscendum. Actus se habet 1. tanq. is qui ædificat ad eum qui ædificare potest. ædificatio est actus. 2. tanq. is qui vigilat ad eum qui dormit. vigilans animal est actu. Ita plantæ temp. hyemis se habent ut animal dormiens, æstatis ut vigilans. 3. qui se habet ut videns ad eum qui clausos habet oculos si modo videre possit. Ita iudices sæpe sunt secund. potentiam iusti, non actu. 4. quod segregatum est ex Materia, illud se habet ad aliud quod materiam habet tanq. actus & potentia, ut lac segregatum ex butyro. 5. quod se habet ut elaboratum ad non elaboratum ut domus ædificata ad lapides ligna. Actus E. dicitur ut ædificatio, ut vigilia, ut visio, ut segregatum, ut elaboratum & formam habens. Observandum quoq; quod potentia sit tempore prior illo actu qui per eam producit ut potentia ambulandi prior est actu. Simpliciter tamen loquendo Actus est tempore prior potentia, nemini enim competit potentia scribendi nisi antea scripserit. per exercitium actus, acquiruntur potentia ut habitus. Quidam actus imperfectiores precedunt potentiam, quidam sequuntur qui sunt perfectiores. Quod E potentiam in actu producit id actu & prius est: Sic etiam Actus est prior potentia Cognitione intellectuali, cum potentia per actum definiatur: Ut enim omnis potentia quæ genita est per actum est genita, & omnis actus genitus per actum genitus est, usq; ad primum actum. sic potentia definitur per actum, & actus per actum usq; ad primum simplicissimum & purissimum actum, qui est Summus DEUS. Sapientis enim est reducere Definitiones ad primas & omnia ad DEUM. Actus quoq; est Natura prior potentia, quia est finis cuius gratia potentia est, ut potentia videndi finis est videre.

potentiæ ambulandi, ambulare. Et sic omnino quæ sunt potentia ordi-
nantur ad actum & tandem ad actum primum; qualis est DEUS pri-
mum Eos.

XXXI. QUANTUM sumitur pro illo, quod divisibile est in
partes, ex quibus ut tale quid constat, & unaquæq; pars poterit esse Unum,
Et quantitas multitudo vel magnitudo est; quando multitudo est nume-
rabilis & magnitudo mensurabilis. Infinita enim quantitas actu non
datur, nisi in conceptu. Multitudo dividitur in partes non continuas.
Magnitudo divisibilis est in continua. Hac ratione juxta Philosophum
rectè dico quod Nullum Continuum sit ex individuis. Linea non est ex
punctis. Numerus non est ex Unitatibus. Sed principium Lineæ longæ
est parva linea, principium Numeri ut Senarij est primus Numerus bina-
rius. Neq; absurdum est dicere, quod Corpus sit tantum id quod Quan-
tum est & trinam dimensionem habet; aliquando abusive Corpus sumi-
tur pro substantia, ut quando objectum Physicæ dicitur Corpus natura-
le, cum Physica non de Corporibus sed de substantia mobili partim ge-
nerabili partim ingenerabili tractet. Quædam per se dicuntur quanta
quæ in se & per se dividi possunt in partes, ut Corpus. Quædam per Ac-
cidens ut quæ Corpus habent ut substantiæ mobiles. Ita quod est in loco
trinam dimensionem habet per se. Locus per accidens. Similiter pro-
pter quantitatem quædam dicuntur brevia, longa, lata, ut longus homo,
tres iusti; profundus puteus &c. sic album, dulce, calidum, dicitur quan-
tum, ut album in saccharo per accidens. Ita Motus etiã quantum & Con-
tinuum quid dicitur, propter Magnitudinem quam habet substantia
mobilis, ut datur Corpus quod circulariter sive alio motu naturali fertur,
& hoc continuum est, propter motum etiã tempus. Mensuramus
enim tempus Motu, & Motum tempore.

XXXII. QUALE 1. significat differentiam substantialem, ut esse
pedestre bipes est differentia substantialis hominis, quæ est animal: & sic
dicuntur Substantiales qualitates quæ de omni subjecto cui competunt
verè & semper prædicari possunt. ut calidum de igne, sanguine, frigidum
de aqua, &c. 2. affectiones rerum Mathematicarum & immobilium. ut
Numeri habent qualitates, dicitur par & impar Numerus. ita quod nu-
meri proportionem inter se habeant dicitur eorum qualitas. 3. juxta quas
alterationes & mutationes sunt illæ passionis dicuntur qualitates, ut
humiditas siccitas; calidum frigidum. Deinde habitus & dispositiones
dicuntur

dicuntur qualitates ut Virtutes & vitia. Certum etiam est ex Philosopho quod Bonum & Malum differentias Motuum & Operationum manifestent. Neq; statuendum Omne Ens esse bonum, cum dentur Substantia mala. Hoc loco Philosophus de Mobilibus dicit quod bona vel mala esse possint. Alias non est negandum quod Bonum detur in substantia, ut DEUS est bonus, in qualitate, ita quaedam scientia dicitur bona, in quantitate statura mediocris bona, in ubi diversorū dicitur bonum &c. Quando vero bonum dicitur quod omnia appetunt, tum bonum idem est quod finis, unde bonum s. Verum s. apprensus finis rationem habet, maximè tamen id dicitur finis quod est Optimum. Constat etiam quod inter Bonum & Malum detur Medium quod nomine caret. Potissimum verò malum & bonum in ijs quæ secundum prælectionem agunt aut patiuntur datur.

XXXIII. RELATA dicuntur varijs modis; in rebus Mathematicis ut numeris quod Unum referatur ad aliud clarum est. ita duplum est dimidij duplū, excedens refertur ad id, quod exceditur. sic etiā secundum actionem & passionem quaedam relativè dicuntur ut calefactivum ad calefactibile, quod secatur ad id quod secari potest, ita agens ad patiens & vicissim. Sic etiam Cognitio ad cognoscibile, mensuratum ad mensurabile, Scibile & scientia. Pater ad filium, Mobile ad motorem. Sic etiam æqualia, similia, eadem relata sunt. Quaedam autem per se, quaedam per accidens dicuntur relata. Quaedam ita sunt comparata ut non sint nisi quod referantur ad aliud, ut Motus ad movens & mobile. PERFECTUM sumitur pro toto quod omnes partes sibi debitas debito tempore obtinet. sic etiam ipsum tempus perfectum est ut integer annus. 2. pro illo quod ratione Virtutis & qualitatis absolutum est. Cum enim unum quodq; suam propriam Virtutem accepit tunc perfectum dicitur, ut perfectum Musicum & Medicum appellamus. per Metaphoram, perfectum calumniatorem & sophistam dicimus, cui ad tale vitium nihil deest 3. id dicitur perfectum quid finem studio & labore dignum habet, ut qui eruditionem assequutus est quam optabat dicitur perfectus. Sed quemadmodū Mors metaphoricè dicitur finis quia utrūq; est ultimum, sic etiam Mala alia quæ apparenter bona sunt, finis rationem habent & hinc Mali dicuntur perfecti. Quaedam etiam dicuntur perfecta absolute, quaedam quando ad certa referuntur, quaedam perfecta dicuntur quia perfectum aliquod efficiunt aut agunt: quaedam quod tale

quid habeant, quædam quod similitudinem s. analogiam cum illis obtineant quæ in se perfecta sunt. ita perfecta imago s. pictura dicitur.

XXXIV. Constat quod totum & perfectum aut omnino idem sint aut natura inter se affinia. Perfectum autem nihil esse quod finem non habet, finem autem esse terminum s. extremum. Quamvis non omne extremum mereatur nomen finis sed id quod est optimum. TERMINUS vero dicitur ultimum rei ut supremi cœli concava superficies & terra est terminus eorum quæ secundum gravitatem & levitatem moventur sursum & deorsum ita terminus dicitur ultimum quanti Continens; intra quod omnia continentur. vel etiam quod est extremum alicujus magnitudinis s. habentis magnitudinem. Deinde illud maxime appellamus terminum in quo desinit motus s. ad quod res mobilis tendit. Unde etiam ab illo maxime denominatur. Terminus autem à quo incipit motus dicitur principium. Sic etiam finis quem assequitur id quod agit propter finem terminus dicitur. Sic essentia rei terminus dicitur, cum illa cognita acquiescit intellectus. Terminus etiam est definitio, & subjectum ac prædicatum in propositione dicuntur Termini. Ideo quæ quot modis sumitur vocab. Principij tot etiam Termini, imò plures. Omne enim principium terminus est, sed non omnis terminus principium.

XXXV. Similiter κατὰ τὸ ὅτι κατὰ αὐτὸ secundum quod & secundum se varijs modis dicuntur. 1. de forma & substantia ut secundum ipsum bonum aliquis est & dicitur bonus 2. de subjecto, ut secundum superficiem aliquid est coloratum. 3. in omni causarum genere obtinet, ut secundum quod malè colligitur &c. 4. de loco & situ, ut juxta quid stetit, secundum s. juxta Regem. Hinc etiam Secundum se plures significationes habet ut ratione definitionis essentiam rei explicantis aliquid secundum se dicitur, item quæ soli alicui in sunt, ut qui solus loquitur dicitur per se & secundum se loqui &c. DISPOSITIO est ordo eorum quæ multas partes habent. Ordo autem partium determinatur ad loci differentias ut infra supra, dextr. sinist. ante, retro vel secundum rem ipsam, quat. hoc vel illo modo ordinari possunt partes. vel secundum figuram ita in picturis partes dispositæ sunt. HABITUS quoque varias significationes obtinet, dicitur ut actus & operatio ejus quod agere aut operari potest; dicitur ut species qualitatis quæ afficit bene vel male subjectum ut sanitas, vitium. dicitur etiam ratione partium quando pars
totius

totius bene vel male affecta est, ut Oculi virtus, bene posse videre, est habitus &c.

XXXVI. *Habitu*. s. PASSIO 1. denotat qualitates secundum quas res alterantur. 2. harum Actum secundum, qui spectatur in agente, ut est actio, in recipiente ut est passio. & hac ratione unus datur actus ratione Moventis & mobilis, ut sanatio est Medicamentorum & aegroti. Motus actus mobilis & moventis. 3. per passionem intelliguntur affectus s. motus tales qui molestiam tristitiam noxam inferunt. 4. gravissimam & terribilem mutationem h. m. dicitur quod non statim adulter sit qui propter passionem adulterium committit, ut si furore agitated quidam seculus peragat. PRIVATIO dicitur 1. de eo quod plane non est aptum, ut tale quid habere possit, ut planta privata est cognitione, motu locali, 2. de eo quod aptum natum est s. genus s. speciem respiciamus ut posset habitum obtinere ut homo dr. cæcus, talpa cæca 3. quando aliquid non habet quoddam bonum eo modo, eo tempore secundum eam partem & alias circumstantias secundum quas debebat. Ut ratione oculi homo dr. cæcus quando tum videre non potest quando secundum naturam talem potentiam exercere posset. 4. Violenta rei ablatio dr. privatio. Quin & vocabula à præpositione & s. In incipientia privationem inferunt & æquivoca sunt. ut Invisibile, inhabitabile, quod inhabitari non potest, quod non inhabitatur, quod cum summa difficultate inhabitari solet, &c. & sic quæ negationem significant privationem inferunt, sic etiam quod exiguum sive parum habet vel minus quam operatio exiguit quod non facile expedite ac promptè operari potest, ut olivam dicimus exossem, ita insecabile quod non facile secari potest. maxime tamen is dicitur privationem obtinere qui planè caret ista re, quam habere posset. Ut surdus dicitur non qui difficulter audit sed qui planè non. Datur tamen aliquod medium inter privationem & habitum. Ut inter Bonum & Malum, justum & injustum. Datur etiam privatio habitualis dicta, quæ præter absentiam & negationem formæ infert aliquid positivum. unde falsum est quod inter Principia generationis locum non obtineat privatio.

XXXVIII. Ex illis Vocabulorum significationibus quæ adhuc in libro V. Metaph. declarantur, sequentes assertiones ponimus.

1. Habere dicitur rem qui illa pro libertate utitur, qui alteri dominatur, ut Rex regnum, morbus hominem habet, alio modo homo habet virtutem,

- tium, & formam, alio modo Vas aquam, urbs homines, totum partes, alio modo columna habet onera imposita ut Atlantem dixerunt poëta habere: Cœlum. His & similibus modis etiam Aliud dicitur esse in alio.
2. Multis modis aliud dicitur fieri & esse ex alio, ut ex die nocte, ex puero virum fieri dicimus, quia hoc post hoc fit. 2. ut ex ære statuum, ex ligno lectum. Sic quæcunq; ex materia fieri dicuntur, ubi ex aliquo in existente & formam recipiente est totum. 3. ex Musico amusus, ex ægroto sanus & in universum ex contrario contrarium 4. ex calumniis maledicta, ex maledictis pugna. ex ludis Isthmiis Olympiaci.
 3. Pars est in quam cum insit totum, dividitur. adeoq; pars dicitur in, quod quantum quovis modo dividi potest. Deinde generis partes sunt species. & materia & forma rei partes sunt. genus etiam dicitur pars speciei, cum species definiatur per genus & differentias. Hoc modo species est pars generis & rursus genus est pars speciei, genus est in speciebus. & species in genere.
 4. Totum definimus à quo nihil deest ad partes, ut hominem totum & arcam totam. sic cujus nihil extra est, hoc est Totum & perfectum. Quemadmodum autem definimus singula quæ totius nomine veniunt, ita etiam quod proprie & primò est tale. Illud etiam dicitur Totum quod continet partes inter se unitas. Sic totum ratione partium dicitur esse in se ipso. Aliquando totum idem est quod Universale. Universale enim non est substantia, sed totum ex tali oratione & tali materia tanq. Universali, Deinde illa magis dicuntur totum quæ magis sunt Unum & Continuum quid. Et notum est quod differant totum & omne. In quibus vero positio partium differentiam facit & non facit ut sunt cara, plumbum &c. illa promiscuo nomine declarantur.
 5. Mutilum dicitur ex detractone alicujus partis quæ substantia non tollit, si partes sint dissimilares & totum continuum, si insignis & prominens quædam pars sit ablata quæ naturali modo non restituitur, s. renasci potest. Ut homo mutilus dicitur quando pedem amisit, calix quando ansam. Binarius aut alius s. simplex s. compositus numerus non est mutilus, quia minima parte numeri sublata, non manet idem numerus. Calvi non dicuntur mutili.
 6. Genus dr. generatio continua quando res ejusdem speciei propagantur.

tur. Ita hominum genus i. e. familia datur, non autem mulorum.
Deinde etiam genus dr. principium familiae ut primus genitor, ex quo
genere i. e. parentibus hic vel ille ortus est. Genus etiam idem notat
quod subiectum s. ὑποκείμενον. & quod primo inest Definitionibus
specierum. Sive quo ambo quæ differunt substantiis idem dicuntur.
Poterit autem genus esse Univocum, vel æquivocum, vel analogum.
secundum proportionem attributionis, & analogiam proportionis.
Quod Dialecticè est genus & differentia, id physicè est materia &
forma. Sed materia potest esse singularis, genus est Universale & in-
multis. In Dialect. Negatò genere, species negatur; ut negato Animali
negatur homo, leo. Vivum autem non est genus hominis.

7. Falsum est, quod non est s. quod non est compositum in rebus ut se-
dentem ambulare. Deinde quod aptum natum est aliter videri quam
est, ut umbræ picturæ. Similiter definitio falsa est, aut quia non entis
s. nullius, aut quia assignatur alteri quam ei cuius est. Sic Homo di-
citur falsus, qui ex procreati orationes falsas sectatur & ad eas pronus
est, vel si sit falsitatis & errorum causa, ut Sophistæ. Putandum vero
non est quod falsum sit in rebus, constans enim est Philosophi asser-
tio Verum & falsum esse in mente non in rebus, quod magis constabit
illi, qui rationibus Philosophicis est assuetus.
8. Accidens id est ac dicitur 1. quod potest inesse & non esse 2. in cuius
Definitione inest id cui accidit, ut quæ raro eveniunt, vel quæ ad es-
sentiam rei non spectant licet ei per se competant. Quando enim
duo vel plura conjunguntur s. in uno subiecto s. in eodem loco, s. eo-
dem tempore, ita ut inde non fiat unum per se, neq; alterum sit pro-
pter alterum, ibi accidens est.

IXL. Corollarum instar damus seqq. 1. Difficile haut erit animadvertere
quam longè à Philosoph. in Metaph. & aliis Phil. partibus abierint, qui
pro ambiguis & secundum analogiã explicandis Vocabulis, Abstracta &
ficta substituerunt. Neq; illi Philos. Veter. doctrinam exhibent, qui alie-
nis s. sacris s. profanis testimoniis aut scriptis suppositiocijs in Oper. Arist.
extantibus, adhibitis & conquistis, res Philosophicas declarare aut de-
struere conantur. Rectè Verulamius: Hæc Vanitas, inquit, inhibenda
venit, quia ex divinorum & humanorum malè sana admistiõne educitur
Philosophia Phantastica ac religio hæretica.

2. Eleganter Conringius de Aristot. le refert, quod sermone & moribus
riserit, stultitiam & arrogantiam quorundam, qui in compto capillo,

D

pro-

promissa hircinum in ritum barba, hispidis membris, longo centone, baculo, olla, pera, baxeis, blautijs, atrocem virtute ac sapientia animum simularint. Et prout ejusmodi sordes in Monachorum hypocrisis detestamur, sic magis decet, quo barbaris & ineptis eorum distinctionibus in Metaph. quas Lutherus sterquilinio comparat, minime delectemur.

3. Afferuimus Dialectici exercitij gratia Aristotelem in Philosophicis æ genuinis scriptis errorem committere non potuisse. Neq; enim absurdum est dicere, Sapientem quã talem errare non posse, Mathematicum ab erroribus immunem, Artificem peritissimum in sua arte infalibilem esse; de Philosopho qui optima ratione principia, conclusiones, methodum proponendi adhibuit, simile quid quis non diceret? Herm. Conringius pronunciat: Nihil Aristotele majus atq; eruditius esse omnes inter homines, qui DEUM ipsum doctorem non haberent, tũ vero pauca illum fugisse quæ nunc novimus, multo autem illi plurima fuisse nota, quæ nos ignoramus, longe deniq; maxima nos ignoraturos, si eadem & Aristoteles ignorasset. *Est tamen ætate ac indole sumus, ut hac & similia in Laudem Arist. dicta, Mitigare atq; Mutare sponse nostræ ex Bonorum mandato ac voto, velimus; Cum juxta Philosoph. Veritatis tuendæ gratia, propria refellenda sint dogmata.* Et Mirificum inquit Socrates apud Platonem hoc habeo bonum, quod me servat, quoniam sine rubore verecundiæ ad discendum me præparo, sciscitor, gratiamq; ingentem habeo respondententi, docentem laudibus extollo, talem me fateor, qualis sum, ne me extollam. Evidentius verò inscitix argumentum non est, quam si quis à verè Sapientibus dissentiat.

4. Notum est quod quidam Veterum Philosophorum putarint: Sapientem, Odium, invidiam, contemptum & quæ inde proveniunt mala, superare ratione, Sapientem mutari non posse, neq; propter affectus errare, sed Continere se, ne Sapientia damnum patiatur; Quietum esse, Fastu vacare, esse candidum & sincerum, peccare non posse, esse divinum hominem, pium & religiosum. Talia tribuit Epicuro & Zeno Laërtius, Et de Aristotele testatur, quod Calumniatori dixerit; Me absentem vel flagris coadat. Loquaci; Tadium prolixa tua Oratio mihi non attulit, non enim attendebam. Discipulis; quod eos qui præcedunt sequi, illos qui à tergo sunt, non morari debeant.

Se

Se ex Philosophiæ studio consequutum esse, quod Sente sua sciat facere isthæc quæ alijs legibus coacti. In hunc modum Plato quoq; ingenium Philosophantium describit & addit, illos qui convitijs se lacessunt, inimicis delectantur & faciunt quò multitudo iniquo animo Philosophiam ferat, agere rem Philosophiæ minime congruam.

5. Marf. Ficinus Auter est, Socratem morti vicinũ Pythagoricè & allegoricè loquutum, quando inquit in Phæd. Plato. Inferior Cygnis ad divinandum vobis esse videor; illi quidem quando se brevi præsentiant morituros, hæc magis admodũ dulciusq; canunt quam antea consueverint; putatq; per Cygnos intelligendos esse homines innocentes, plebejos, sine Philosophia viventes, qui cum mortem sæpè minime timeant, significant Philosophos absolutos timere eam nullo pacto debere. Et verisimile videtur inter Exotericas & fabulosas Auscultationes Cationem illam cygo. referendam esse. Ut vulgarium hominum de rebus philosophicis sermones, sic cygni cantus voluptati alicui esse posset. Nobis ferè h. m. variæ appellationes, inconditæ distributiones Libri quinti Metaph. olim factæ, placent, ut quando dicitur liber Quotiens, liber de Nominibus intermediariũ ultimarum partium Entis & consequentium ejus, de affectionibus unitis & disjunctis, de Transcendentalibus, Unitate unione, Bonitate, veritate, Creato, increato, Independ. & dependen. Subsistentia in hærentia & similibus.

A SE IPSO DECIPI MAXIME PERICULOSUM.

NON MINUS DIFFICILE DEDISCERE QUAM DISCERE.

Magnum Philosophum studiis melioribus urges
RHODI, est in vario cura labore Tibi
Nomina quam varient monstras felicibus ausis
Eusebiam curans, non negligis Sophian.
Palcrè

ulcrè consistunt & in una sede morantur
Doctrina, Probitas, quæ decorant animum,
et Te vaniloqui turbent, hæc jungit amicè
Theiologus prudens, doctus Aristoteles.

Am. & Hen. E. pos.

M. M. W. PRÆSES.

Ioc, Rhodi, dubium huic vocis, hoc dum deputas illi,
Ductum ad Aristotelis singula ritè secas.
erge bonis a vobis dubias discernere voces,
Sic certi & dubij victor & Hector eris.
rata Tibi, Patri, patriæ conamina reddat
Supremus, votis quod precor hisce meis.

Amoris & Gratulationis ergò l. m. q. f.

**Nicolaus Claudi, S. S. Theologiæ
Studiofus.**

Iancene Rosam Rhodi primam petijisse ju-
vabit,

Quam Sophiæ primam dicit Aristoteles?
ræ primis præstat legere hanc Stagyritidis horto.
Rite legas, Rhodi, sit tibi parta Rosa.
defendas lodes gratum quòd mittit odorem,
Liquorem mentis quòd medicamen habet.
ura favens Patris sublimia prosperet ausa:
Serra dabit capiti certus honos Rhodij!

Fraternè fecit.

Petrus Richardi, Focrensis.

Se ex Philosophiæ studio consequutum esse, quod
cere isthæc quæ alijs legibus coacti. In hunc modum
genium Philosophantium describit & addit, illos
cessant, inimicitijs delectantur & faciunt quò mul-
mo Philosophiam ferat, agere rem Philosophiæ mi-
5. Marf. Ficinus Auter est, Socratem morti viciniam Py-
goricè loquutum; quando inquit in Phæd. Plato
ad divinandum vobis esse videor; illi quidem qui
sentiant morituros, hinc magis admodum dulcius quæ-
tea consueverint; putatq; per Cygnos intelligentes
innocentes, plebejos, sine Philosophia viventes, qui
pè minimè timeant, significant Philosophos abso-
nullo pacto debere. Et verisimile videtur inter Exot-
Auscultationes Cationem illam cygn. referenda-
rium hominum de rebus philosophicis sermones
voluptati alicui esse posset. Nobis ferè h. m. variæ
conditæ distributiones Libri quinti Metaph. olim
quando dicitur Iber Quotiens, liber de Nominibus
ultimarum partium Entis & consequentium ejus, de
nitatis & disjunctis, de Transcendentalibus, Unitate
veritate, Creato, increato, Independ. & dependen-
tentia & similibus.

*A SE IPSO DECIPI MAXIME
LOSUM.
NON MINUS DIFFICILE DE
QUAM DISCERE*

M Agnum Philosophum stu-
bus urges
RHODI, est in vario cura
Nomina quam varient monstras fel-
Eusebiam curans, non negligis S

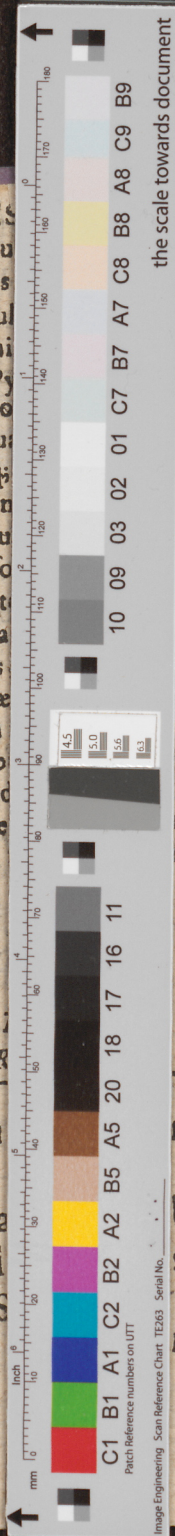

Image Engineering Scan Reference Chart T203 Serial No.